

ПЕРШІ КРОКИ

УДК 316.334:7.

ВСТУПНЕ СЛОВО ДО ПУБЛІКАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ СТУДЕНТКИ 2 КУРСУ МАГІСТЕРІУМУ А. БІЛИК

Н. Й. Черниш

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
nchernysh@gmail.com*

На прикладі кейсу соціологічного дослідження культурно-мистецького фестивалю «Захід» розкрито суть концепції «сильної програми» культурсоціології Дж. Александера. В культурсоціології культура є незалежною змінною і є великою мірою автономною, самостійною; вона відокремлена від соціальної структури і пропонує «сильну програму», яка дозволяє зрозуміти важливу роль культури у формуванні і змінах соціального життя. Ця «сильна програма» має три ознаки: (1) вона заснована на культурсоціологічній теорії; (2) вона є прихильною до принципу герменевтичної реконструкції соціальних текстів за допомогою «щільного опису» кодів, символів і наративів; (3) вона вкорінює причинність в акторах і способах дії.

Ключові слова: культурсоціологія, Дж. Александр, сильна і слабка програма.

Для соціологів, особливо молодшої генерації, настають складні часи. Те, що ще недавно вважалося передовим словом соціологічної науки, сьогодні має здатність переходити у статус соціологічної традиції – і це ще м'яко кажучи. Навіть звичні для поколінь соціологів методи досліджень, що донедавна виглядали непорушною скелею-основою усіх наших наукових пошуків, сьогодні вважаються свого роду «соціологічним нафталіном». Відбувається швидка, навіть блискавична зміна соціологічної моди; колись домінуючі теорії і концепції не встигають побути на топі соціологічних уподобань навіть протягом короткого часу і поглинаються щораз новими хвилями несподіваних і неочікуваних теоретизувань чи невідомих раніше методів вивчення нових соціальних реалій, таких же несподіваних для науковців на тлі узвичаєних соціологічних практик. Радикальна змінюваність і кардинальне ускладнення соціального життя вимагають від молодих дослідників доброї обізнаності і з класикою соціологічного жанру, і з чисельними новаціями в межах нашої і споріднених наук.

Тим більш приємно, що наші кращі студенти демонструють здатність бути «соціологічно модними» і перебувати на вістрі наукового пошуку сьогодення. До чис-

ла таких студентів я відношу представницю нашої дворічної магістерської програми Анастасію Білик і на підтвердження своєї думки пропоную увазі читачів, особливо з числа студентів і аспірантів, розроблену нею «сильну програму» соціологічного дослідження в межах дослідницької концепції культурсоціології Дж. Александера. Ця програма відрізняється від традиційно застосовуваних у вітчизняній соціології кількісних чи якісних досліджень і, сподіваюся, стане окрасою дипломної магістерської роботи А. Білик. Здавалося б, що тема її наукових пошуків – культурно-мистецькі фестивалі як фактор формування солідарності громадян сучасної України – може бути розкрита у досить ортодоксальний спосіб із використанням усталених технік емпіричного дослідження. Але після завершення викладання на магістерській програмі дисципліни вільного вибору студентів «Культурсоціологія та імплементація її положень до вивчення українських реалій» А. Білик вирішила обрати запропоновану Дж. Александером схему польового дослідження і долучити її до своїх попередніх методик. Результати її вибору наведено нижче; я хочу додати тільки загальні міркування для роз'яснення авторського задуму.

У переліку нормативних соціологічних дисциплін традиційно присутня «Соціологія культури» поруч із «Соціологією політики» чи «Економічною соціологією». Традиційно соціологами вважалося, що сфера культури – ще одна із підсистем суспільства, сфер соціального життя, до того ж часто меншвартісна чи залежна від соціально-економічних або політичних чинників. Натомість вже в пізнього Парсонса знаходимо думки про зростання питомої ваги культури в житті соціуму; втім, ці міркування ще не виводили культуру на роль рушія соціальних змін. Мало пройти кілька десятиліть, аби здійснився один з кардинальних поворотів (turns) в соціології, а саме культурницький поворот (cultural turn), який виводить культуру на чільні, а навіть домінуючі позиції в суспільному розвитку. Провідна роль у концептуалізації такого повороту належить відомому американському соціологові Джефрі Александеру. Коротко суть його доробку можна сформулювати наступним чином.

В соціології культури культура – залежна змінна (тобто така, що вимагає зовнішнього пояснення, насамперед з боку соціальної структури та економіки, які виступають базисом); тут культура є «м'якою» надбудовою, роль якої полягає у відтворенні соціальних відносин. Відповідно «м'яка культура» пропонує й «слабку програму» емпіричних досліджень, де ця культура є мізерною величиною з нечітким статусом. Їй властивий і «нешільний опис» (thin description), де сенс виводиться переважно з соціальної структури.

У культурсоціології ж культура – незалежна змінна і є великою мірою автономною, самостійною; вона відокремлена від соціальної структури і пропонує «сильну програму», яка дозволяє зрозуміти важливу роль культури у формуванні і змінах соціального життя. Ця «сильна програма» має три ознаки: (1) вона заснована на культурсоціологічній теорії; (2) вона є прихильною до принципу герменевтичної реконструкції соціальних текстів за допомогою «щільного опису» кодів, символів і наративів; (3) вона вкорінює причинність в акторах і способах дії і з'ясовує, як саме культура впливає на соціальне.

Наприклад, у своїй книжці «Сенси соціального життя: культур соціологія» Александер обирає Голокост, аби показати, як певна соціальна подія (масове винищення євреїв нацистами під час Другої світової війни) знаходить своє культуральне осмислення і

переживання представниками американського та інших суспільств і як саме це вчуття у чужий біль та спів-страждання породжують соціальні наслідки у вигляді виникнення нових моральних стандартів соціальної та політичної поведінки (несприйняття переслідувань представників тієї чи іншої національності та засудження порушень їхніх прав включно з головним правом на життя) і через створення механізмів регуляторного контролю з боку, наприклад, держави чи НДО (прийняття законів про покарання антисемітизму тощо).

При вивченні предмету «Культурсоціологія» перед студентами-магістрами було поставлене завдання створити «сильну програму» для осмислення певних подій з минулого чи сьогодення українського суспільства і реалізувати її у своєму дослідженні. Прикладом виконання цього завдання я і вважаю роботу А. Білик.

THE FOREWORD TO THE PROGRAMM OF EMPIRICAL SOCOLOGICAL STUDY BY THE STUDENT OF THE SECOND YEAR OF MAGISTERIUM A. BILYK

N. Y. Chernysh

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
nchernysh@gmail.com*

Jeffrey C. Alexander is the prominent representative of neofunctionalism. Alexander distinguishes between the sociology of culture and cultural sociology. The sociology of culture sees culture as a dependent variable that is, a product of extra-cultural factors such as the economy or interest-laden politics—whereas cultural sociology sees culture as having more autonomy and gives more weight to inner meanings. In other words, in Alexander's conception of cultural sociology assumes that ideas and symbolic processes may have an independent effect on social institutions, on politics, and on culture itself. Alexander strongly distinguishes this sociological perspective from the then-dominant Bourdieusian sociological framework, which tends to see cultural processes as embedded in power struggles, and ultimately in material inequality. Two of his earlier articles can be seen as precursors to his more direct engagement with the topic of trauma. In one, he demonstrates that the Holocaust was not immediately perceived as universally signifying universal evil for Western societies. A key claim of both studies is that even events that are currently thought of as deeply traumatic for civil society are not inherently devastating but are rather constructed as such through cultural processes. More generally, Alexander differentiates «cultural trauma» from what he calls «lay trauma» in social thought. «Lay trauma» refers to the idea that certain events are inherently traumatic to the individuals who experience them—for example, the idea of trauma in psychology. However, «cultural trauma» approach cannot assume that any event—as horrendous as it may be—will turn into a trauma for the collective who encounters it. As Alexander explains, «[C]ultural trauma occurs when members of a collectivity feel they have been subjected to a horrendous event that leaves indelible marks upon their group consciousness, marking their memories forever and changing their future identity in fundamental and irrevocable ways».

Keywords: cultural sociology, J. Alexander, strong and weak programm.

Стаття надійшла до редколегії 05.07.2016

Прийнята до друку 11.08.2016